

FİKİRLER

Cilt : 3

15 Mayıs 1934

Sayı : 69

İlk mekteplerde müzahape:

Hakikatı aramak

M. Rahmi

İlk mekteplerin bilhassa dördüncü ve beşinci senelerinde (doğru düşünme, ve hakikatı arama) meselesi hakkında mümareseler yapılmalıdır. Bu bapta meselâ aşağıki (Altın diş) parçası veya buna mümasıl kıraat parçaları esas alınabilir. Sonra kendi hayatlarından misaller aldırarak kendilerinin de ekseriya, (altın diş) hikâyesindeki alimler gibi hareket etmek tehlikesine düşebileceklerini göstermelidir.

Çocuklar, bir şey gaypedince ekseriya: «Kalemi çaldılar, çakımı çaldılar... Diye müracaat ederler. Halbuki bazen sadece koyduğu yeri unutmuşlardır.

Her şeyi yerli yerine koymamaktan mütevellit bu ihmalin gerek kendisi gerek arkadaşları için ne fena neticeler verebileceği meselesi üzerine çocuklara muhakemeler yaptırılmalıdır.

Dillerde dolaşan bir takım batıl kanaatların ne kadar nakis ve yanlış müşahedelere dayandığı meselesini çocuklarla konuşmalı ve bu bapta misaller vermelidir. Hakiki sebeplerini buldurmağa çalışmalıdır.

Ahmakçasına inangaçlığın ne gibi felâketlerle neticeleneceğini de çocuklara sezdirmelidir.

Sonra çocuklara « her parlak şey altın değildir » zarp meslini izah ettirmeli ve misaller buldurmalıdır. Bu nevi hataların gerek kendileri ve gerek başkaları için ne kadar zararlar tevhit edebileceği üzerine onları düşündürmelidir. Yalnız zevahire bakarak hüküm vermenin akıbeti hakkında (La Fontaine) in: Horos, kedi, fare yavrusu hikâyesi de okutulabilir. Ne gibi ahval ve şerait altında fare yavrusu

gibi hareket ettiklerini, eğer olmuş ise çocuklara tahattur ve hikâye ettirmelidir.

Bir hafız meşrepliğin her hangi bir insanı bir itham altında brakınca ne müthiş olacağı meselesi üstünde de ısrar etmelidir. Sınıfta buna mîsal olabilecek hadiseler vukua gelebilir.

Hakikatı arama hususundaki ihmalin, gerek cemiyetleri gerek fertleri felâkete sürükleyebileceğini de çocuklara buldurmali ve mîsallerle izah etmelidir.

(Hakikatı bulandırma) hususunda gazetelerin mühim tesiri olabilir. Bazı gazeteler, hakikatı ört bas etmekte pek mahirdirler.

Binaenaleyh bir gazeteyle okurken, kendimizi ahmakçesine onun tesirine kaptırmamalıyız. Daima (tenkit fikrili) olmalıyız. Yani hadiseleri gözümüz önüne kendimiz sıralamalıyız. Gazetenin hangi noktalarda ifrata vardığını ve hiç bir delille müstenit olmaksızın ne gibi iddialar öne sürdüğünü görebilmeliyiz. Gazetenin yapmış olduğu şerh ve izahların tesiri altında kalmaksızın yalnız hadiseleri alıp bunları kendi kafamızla izah etmek pek mühim bir iştir. Bu bapla Fransız mütefekkirlerinden (Paul Lapie) nin aşağıya naklettiğimiz ibaresini okuyunuz.

Hulûsi niyet sahibi olduğumuz halde bile hakikata sadık olabilmemiz ne kadar güç olduğunu çocuklara şöyle bir tecrübe ile sezdirebilirsiniz:

Her hangi bir vak'ayı bütün sınıf müşahade etmiş olsun. Sonrada şahid oldukları bu vak'ayı tahriren ifade esinler.

Yazdıkları kâğıtları bilâhare sınıfta okuyarak birbirleriyle mukayese edince görürler ki vak'ayl her biri başka başka hikâye etmektedir.

Okunacak ve izah edilecek parçâ:

1 Altın diş.

1593 de, Sillizyada yedi yaşında bir çocuğun dişleri düşüp yerine yenileri çıkarken bunlardan biri altın olarak çıkmış. (Helmstadt) darülfunununda profesör doktor (Hortins) 1593

de bir eser yazarak bunda altın diş hikâye ettikten sonra bu dişin yarısı tabii ve diğer yarısı mucizevi olup mîntara-fillah -şu sırada Türkler tarafından mağlûp edilegemekte olan- Hristiyanları teselli etmek için bu çocuğa bahşedilmiştir!!!! Bu dişle tesellinin ne münasebeti var? Aynı senede Rullandus isminde bir zat mahut altın diş üzerine alimane! bir cevap yazdı. Libavins adında başka bir alim!! de Bu altın diş üzerine yazılan bütün yazıları topladı ve kendi fikirlerini de ilâve etti. Laha bir çok eserler!! yazıldı. Her kes, (altın) diyordu.

Sonra bu diş bir kuyumcu tetkik etti: Dişe gayet maharetle yapıştırılmış bir altın varaktan ibaret olduğu meydana çıktı.

İşe evvelâ kuyumcuya muayene ettirmekle başlayacakları yerde kitaplar yazmakla başladılar.

2 — Küçük horos, kedi, fare yavrusu

Daha hiç bir şey görmemiş olan bir fare yavrusu, az kaldı yakalanıyordu. Serancamını anasına şöyle anlattı:

Şu karşiki dağları aşmışım farelik san'atı öğrenmek istiyen genç bir fare gibi sıçrayordum. Birden gözümeye iki hayvan ilişti. Biri halim ve zarif. Öteki farfarıcı bir şey. Bunun sesi, sert ve kulaklara batıyor. Tepesinin üstünde bir el parçası var. Havaya kalkan kol gibi bir şey de var, sanki uçacak. Tüy destesi gibide kuyruğu var.

Fare yavrusunun Amerikadan gelmiş bir şey gibi anlattığı hayvan: küçük bir horos idi. Anlatmakta devam etti.

Kanatlarını öyle çırpıyor ki çıkan gürültüden ödüm koptu. Zor kaçtım. Kaçarken de ona lânet ediyordum. O olmamış olaydı bana pek halim görünen öteki hayvan ile tanışacaktım: Ötekinin tüyleri de bizimki gibi kadıfeden.. uzun kuyruğu var.. Bakışı mütevazi ama gözleri parlak.. zannedirim ki bütün fare efendilerle arası pek iyi.. Zira kulakları da bizimki gibi... tam ona yaklaşacağım sırada ötekinin çırpınmasından korkup kaçtım.

Anne fare şöyle dedi:

— Oğlum, senin halim selim dediğin hayvan, kedidir.

Sana benzemesine rağmen mürallik perdesi altında gizlediği fena niyeti vardır.

Öteki hayvandan ise bize hiç bir fenalık gelmez. Hatta belki bir gün bize bir yemek olur.

Kedi ise budunu, bizleri yemekle semizleştirir.

Bütün hayatın müddetince insanları; zevahirle, simalarile hükmetmekten çekin.

La Fontaine

Gazeteyi nasıl okumalı?

Gazeteyi okurken evvelâ gazetecinin bir hadiseyi izah ve tefsir eden makalesini değil haberler ve telgraflar kısmını okumalıdır.

Sonra bu havadislere, muhtelif gazetelerin ne suretle neşrettiklerini mukayese etmeli, ve mesele üzerine şahsî bir fikir edinebilmek üzere onu enine boyuna derin düşünmeli ve nihayet hükmünü vermelidir. Ancak ondan sonradır ki bunu başkaları nasıl tefsir etmiş bakalım, diyerek gazetelerin baş makalelerine bir göz atmalıdır. Ciddi bir intikade mukavemet edemeyecek pek çok baş makalelere ve hadiseleri tefsire rasgelebilirsiniz. Gazetelerin vesayasına kulak vermekten sarfinazar edebilirsiniz: Çünkü onlar da insan olup ihlâslara ve hatalara düşebilirler. Her hangi bir mesele üzerine pek acele bir surette kalem yürüttüklerinden meselenin derin noktalarına inebilen makaleler nadirdir. Binaenaleyh gazetecilerin visayet ve tesiri altında kalmaktan ise siyasi hattı hareketinizi kendi aklınızla çözmelisiniz.

Paul Lapie

Saadet telâkkileri

Maarif müfettişi Reşat Şemsettin Bey tarafından Erkek Lisesinde verilen konferanstan:

Saadet kelimesi telaffuz edilince insanda tuhaf bir tehey-yüc uyanıyor. Hemen denebilir ki bu kelime insanların bütün heyecanlarını toplıyan bir tabirdir. Saadet, bizim husulünü murat ettiğimiz bir hedefin istihsalı halinde yaşadığımız, idrak ettiğimiz haleti ruhiyedir.

İnsanların istihsalini murat ettikleri hâl ve hedef müşterek olmadığı için saadet te müşterek değildir. Çok zengin ve fakat hasta hükümdarın gömlek hikâyesini pek iyi hatırlarsınız; En meşhur bir hekim, padişaha: “Dünyadaki en mes’ut adamın gömleğini giyerseniz sıhate kavuşursunuz haşmetpenah!”, diye bir tavsiyede bulunuyor. O mesut adamın gömleğini hasta padişaha getirmek için dört tarafa gönderilen heyetlerden birisi bir gün gölgede uyuyan bir adama rast geliyor; adamın mes’ut olduğu anlaşılıyor. Fakat büyük ihsanlar karşılık gösterilerek gömleği istenilince, adam:

— Eyvah! diyor, gömleğim yok.

Adam «Eyvah!» demekle o ana kadar hissettiği saadeti kaybetmiş oluyor. Demek istiyorum ki: mes’ut adam yoktur; daha doğrusu saadet müşterek değildir.

Saadetin müşterek olmamasına rağmen bazı anlar olmuştur ki, insan fert veya cemiyeti, saadetini bir başka (mebde) e istinat ettirmiş ve nispeten mesut olmuştur. Gene zaman olmuştur ki, insan fert ve cemiyeti, kendi saadet telekkilerini kötü (mebde) lere istinat ettirmiş ve belbaht olmuştur.

İnsan asıl tıneti, asıl hüviyeti itibarile iki şe’niyete kabili iera olan bir mevcuttur.

1 = Uzviyet cephesi,

2 = Ümitleri, ıztırapları, haz ve heyecanları ihtiva eden mânevi cephe.

Uzviyet güzel bir laboratuvara benzer. Nasıl bir labora-

tuvar da hadisatın sureti ceryanı fizikî ve kimyevî kanunlara göre izah olunursa, aynı suretle insan uzviyetinde de bu kanunlar caridir. Uzviyet, maddeyi ihtiva eden kanunların ahkâmına tabidir. Maddeyi idare eden kanunları toplar ve bu suretle (Tali kanunlar) dan (Asıl kanunlara), (Cazibe) ve (Âtalet) konunlarına yükseliriz. Madde, âtaletin muhtelif tezahuratını teşkil eden kanunlara tabidir. İnsan uzviyeti de maddiyet çerçevesi dahiline girdiğinden (Âtalet) kanununun tezahuratına uyar. Buna mukabil, insanın mânevi hüviyetinde (Âtalet) in ve konunlarının hakimiyeti yoktur. İnsan mânevi hüviyetile daima harekete, vasıl olduğu, malik olduğu halden daha mükemmeli için uğraşan bir varlıktır. Emel ve ihtiraslarımızın tabakkuku halinde bile durmayız. Demek oluyor ki mânevi hüviyetimiz, maddi veçhemizin tamamiyle aksine olarak mütemadiyen harekettedir; ebediyyen ilerlemek ister. Netice itibarile, insanların uzviyet cephesi (Âtalet) kanunlarının hükmü altındadır. Buna mukabil (mânevi veçhe) vasıl olduğu noktadan beheimahal daha ilerisine gitmek ister.

Efendiler, gerek bir ferdin ve gerekse bir cemiyetin hayatında an olurki, saadet telekkileri, maddi hüviyet veçhesinden gelen ilham ve temayüllere göre imal veya tanzim olunur; gene an olurki, saadet telekkileri, mânevi ilhamlara göre kurulur. İşte, bu iki veçheden gelen ilham ve temayüller, fert ve cemiyeti ikiye böler; ayrı ayrı istikametlere, başka başka zaruretlere sürükler. Yani, maddi hüviyet veçhesinden gelen sadalara münkat olarak saadet telekkilerimizi istihsal ettiği zaman baka yerdeyiz; vasıl olacağımız saviye, başka bir seviyedir. Buna mukabil, mânevi hüviyetimizden gelen ilhamlara göre muradımızı bulduğumuz zaman bir başka insanız: kudreti bambaşka bir insan! bir ferdin şu şekilde düşündüğünü farzedelim;

— “Saadet, saadet.. ona ben, ancak güzel yemekler yersem, mest edici içkiler içersem kavuşabilirim. Gözlerim. bin bir rengin oynadığı manzaralarla bulanmalı. Kadınlarla daima yanyana, başbaşa gezmeti, dans etmeliyim. Kulaklarım bazen bir orkestranın çılğın ve coşturucu sesleri, bazen de sikke şıkırtıları gelmelidir. Ah.. bütün bu dileklerime kavuşabilsem!..,,

Efendiler, bunları söyliyken insan, maddi hüviyetinden gelen sadayı dinlemiş ve saadet telekkisini mezkûr sadaya göre tanzim etmiştir. Acaba. bu takdirde, tam bir saadete vasıl olmak mümkün müdür? hayır, efendiler hayır! kırk

iki, kırk üç yaşında, her şeyi mükemmel bir insan tasavvur ediniz. Saadetini, maddi veçheden gelen iş'arlara göre tanzim etmiş “mes'udum!., diyor. Fakat dünya durmuyor: an gelecek, saadeti gören gözler toprak olacak, ve bir gün kara toprağın altında kafa tası sırtacak. Adam bunu düşününce betbahtlık içindedir. Yok artık, saadet bitmiştir. Fert. saadetini bu şekilde tanzim ederse, mes'ut olmasına imkân yoktur. Betbaht ve melânkoliktir; elem ve ıztıraba mahkumdur. Halbuki, buna mukabil, bir fert daha vardırki o da saadet telekkisini mânevi veçhesinden gelen sadaya göre tanzim etmiştir. o insan, başka türlü insandır. Bakınız efendiler, dünyada en neş'eli adamlar kimlerdir? Kendi hayatımızı nazarı itibara alalım: “Şu iş de bitti., diye, çok sevindiğimiz anlar olur. Yapmak istediğimiz şeyleri kendi cehdimizle elde ettiğimiz zaman duyduğumuz inşirahı başka hiç bir şey temin edemez. Dört beş asır evvel, üç teknenin içine giripte Okyanosu aşan adamları tanırız. Taifesinin hücumuna karşı yılmıyan, korkmıyan; dileğine kavuşacağına kani olan kimdi? Kırstof Kolomp değil mi? Çünkü onun büyük bir ihtirası vardı. Çünkü o, başka bir âlem bulmak istiyordu, bunun içindir ki yanındakilerden daha mes'uttu.

Astronom Herşe, otuz sene göklere baktı. Aç kaldı, fakat bir şey bulmak istiyordu: mes'uttu.

Makidonyadan kalkıp Hindistana kadar giden adamı yolundan çevirmeğe teşebbüs edenler oldu; dönmedi: Çünkü hepsinden daha ümitli ve binnetice daha neş'eli idi. İçinde uzun bir muradı vardı. tarih bize binihaye misaller gösterir. Ve gösterir ki: En neş'eli insan, büyük muhteristir. Çünkü o, lâyemut olacağına kanidir. Vücuda getireceği eserle, ebediyete intikal edeceğini bilir. Günün birinde Aristo fikirleriyle yaşıyor.

Efendiler, Şekispir öldü mü? hayır, mevcuttur: Hamlet duruyor. Şekispir ölmedi efendiler! Aradan bu kadar asır geçtiği halde bile, işte İzmir Lisesinin kütüphanesinde, aramızda yaşıyor efendiler; Şekispir aramızda yaşıyor!..

Fertlerin hayatında böyle olduğu gibi, cemiyetlerin hayatında da bir birine benzemiyen ayrı ayrı anlar vardır. Zaman olurki, bir cemiyet [Maddiyet - Zaruret-Âtalet]veçhesinden gelen sadalara göre; gene bazan zaman olurki, mânevi veçheden, [Hürriyet- Ebedi hareket] veçhesinden gelen ilhamlara göre hayatını tanzim eder. Bu iki halde cemiyetler başka başkadır. Roma tarihine bir göz atalım: Cumhuriyet Roması, asırlar geçtikçe şaşaası artan bir Ro-

ması asırlar geçtikçe şa'saası artan bir Romadır. Tasavvur ediniz ki, bir gün, jenerallerden biri, Çiçinatüs, malikânesinde çift sürerken yorulmuş ve tahta bir iskeleye oturmuştu, gene tahta bir çanak içinde haşlanmış salgam yerken, Saminitler tarafından gönderilen hey'eti murahhasa huzuruna giriyor. Şeraiti sulhiye ile beraber altınlar takdim edilinece; Çiçinatüs;

— “Hayır; diyor, altın sahibi olmaktansa, altınlara sahip olanlara hâkim olmayı tercih ederim. Karnınız aç ise buyurun salgam yeyelim. Tok ise, çekilip gidin!,,

Efendiler, nakledeceğim şu vaka üzerine de nazarı dikkatinizi celbetmek isterim: Roma muhasara ediliyor, vatanını kurtarmak için canını feda etmeğe hazır olan Romalı bir genç, Muçyüz, elbisesinin altına bir hançer saklıyarak şehirden çıkıyor. Maksadı, yurdunu zaptetmek istiyen krah öldürmektir. Fakat, kral zannile başkasını öldürünce yakayı ele veriyor. Muçyüs, kral huzuruna çıktığı zaman:

— “ Ben, seni öldürmek istedim ama yanıldım. Fakat emin ol ki, Roma'da benim gibi ahdetmiş daha üçyüz genç vardır..., diyor.

Bir Romalının ne ıztıraptan ve ne de ölümden korkusu olmadığını göstermek için elini, kurban takdimi için yakılan ateşin içine sokuyor. Muçyüsün kolu yanmıştır. Fakat ses çıkarmıyor. Bu hareketten fevkalâde korkan ve müteessir olan kral, Romalılarla musalaha akdediyor.

İşte efendiler, Roma, hayat ve saadetini, manevi veçheden gelen sadalara göre tanzim ettiği içindir ki, şa'saası bugüne kadar gelmiştir. Ebediyete de aynı şekilde intikal edecektir.

Diğer Romalı, efendiler, İmparatorluk Romasını da çok iyi bilirsiniz. Akdeniz çevresini zaptedüp başka milletlerin servetleriyle azametlenen Roma ne oldu? Bu Roma, ihtişam zinet Roması idi; zaferin verdiği sarhoşlukla zevk ve sefaya dalan Roma idi. Bir kelime ile bu Roma, maddi Roma idi. Fakat ueticede efendiler, bu Roma inkıraza sürüklenmedi mi? diğer taraftan, başka bir ülke de, çöller diyarında, hak geçmesin diye devesine uşağıle nöbetleşerek binen adil

Halifeyi tanırız. Baldırıçıplak Araplara yeni ve çok kuvvetli bir mefkûre aşıl原因 (Muhammet), birçok hücumlara göğüs germedi mi?

[Reşat Şemseddin bey, burada, Muhammedin getirdiği esaslar etrafında tekâmül eden İslam camiasından bahsederek Arap medeniyetinin inhilâlini, maddi veçheden gelen sadaların galebesile izah etmiştir. Daha sonra, İstiklâl Harbini, zafer ve inkılâbı meydana getiren fikri ve ruhi ceryanları, manevi veçheden gelen sadaların ahenkli bir hareketi olarak göstermiş ve şu suretle konferansına niha-yet vermiştir:]

Efendiler, yukarıda temas ettiğim tarihi misalleri göz önünde bulundurunuz. Memleketin mukadderatı elinizdedir. İsterseniz, eski Romalıların kurduğu Cumhuriyet Roması gibi, daha mütekâmil bir Türkiye Cumhuriyeti yaparsınız. Hayatınızı, tamamen manevi veçhenizden gelen sadalara göre tanzim ettiğiniz gün, hem kendiniz hem de mensup olduğunuz cemiyet, daha mes'ut ve daha mütekâmil bir hale girmiş olacaktır.

Maarif Vekâleti Müfettişi
Reşat Şemsettin

Biyoloji ve Psikoloji noktai nazarından Demokrasi ^[1]

Hakkı Baha

Hayatıyat dediğimiz biyoloji, ve ruhiyat dediğimiz psikoloji birer ilimdir; ve her ilim gibi bunlarında kendilerine mahsus kanunları vardır. Halkçılık, ve hakimiyeti milliye dediğimiz Demokrasi ise bir müessesesi siyasiye ve içtimaiyenin adıdır. Daha doğrusu içtimai ve siyasi bir rejimin bir tarzı hayat ve idarenin ünvanıdır. Bu ilimlerle bu rejim arasında mevcut olduğunu ve benim bulup arzedeceğimi zannettiğim münasebetleri tespit eden prensip şudur: «Kavanini tabiiyeye istinat etmiyen hiç bir müessese beka bulamaz.» Bu prensibin sıhhat ve ademi sıhhatını şimdiden münakaşa etmek zahmetinden kurtulmuş olmak için bunu muvakkaten bir mevzua «postula» olarak kabul etmenizi ve vereceğim izahatın tevafuku mantıkisi sabit olduktan sonra (prensip) olmağa lâyık olup olmadığını düşünmenizi rica ederim.

Hayat, kendiliğinden husule gelen bir teceddüt vetiresidir. Bu tarif, zihayat olan fert için de, zümre içinde, ve zihayat olan fertler ve zümreler arasındaki münasebatı tesis ve tespit eden müesseseler içinde doğrudur. Ferdin hayatı kendiliğinden husule gelen daimi bir teceddüt olduğu gibi bir cemiyetin bir zümrenin, bir milletin, hayatıda aynı veçhile kendiliğinden husule gelen daimi bir teceddüttür; hatta fertler ve zümreler arasındaki münasebatı tesis ve tespit eden lisanın hayatıda böyledir. Bunların hepsinde doğan, yaşıyan ve ölen anasır vardır. Ölen-

(1) İzmir Türk Ocağında verilen bir konferanstır.

lerin yerini dolduran doğanlar bir zaman için ölenlere nispetle fazladır; Sonra bunların arasında bir tevazün husule gelir, daha sonra doğanlar azalır. Bunların birincisi tekâmülü, ikincisi tevekkufu, üçüncüsünde tereddidi ve inhitatı temsil eder.

Doğan, yaşıyan ve ölen bu unsurlar, ferdde hüceyre, cemiyette fert, lisanda kelime isimlerini alırlar. Ölenlerin yerine gelen doğanlar verasetin ezeli kanununa tebean aynı tabiat ve mahiyettedir. Fakat evsafa tehalüf olabilir, ve zaten bu evsftaki tahalüftür ki bir az evvel bu hususta bir amil olduğunu söylediğim kemmiyetle beraber tekâmül, tevekkuf ve tereddidi husule getirmektedir.

Fertte veya cemiyette vukua gelmekte olan bu (yeniden - husul) keyfiyeti hiç bir zaman def'aten ve ati olarak dağıl, bilâkis kemali betaetle, ve bir sayrureti daime ile vaki olmaktadır. Çünkü tabiatta sıçrama yoktur ve onun his edilmemesi de bu betaetten neş'et eder.

Demek oluyor ki bir sayrureti daime ile vukua gelmekte olan bu (yeniden - husul) esnasında bir değişmiyen (ayniyet identité) birde değişebilen evsaf ve keyfiyat vardır; ve Ribonun dediği gibi «fert için ayniyeti şahsiye - identité pesronnelle ne ise nevi için de veraset odur.» bir elmanın değişmiyen ayniyeti nasıl onun elmalığı ise bir insanın değişmiyen ayniyeti de onun insanlığıdır. Penbelik, sarılık, tatlılık, ekşilik nasıl bir elmanın değişen evsafını teşkil ediyorsa akıllılık, budalalık, işgüzarlık, beceriksizlik de insanın değişen evsafını teşkil eder.

Ayniyet değişmeksizin evsafın sabit bir surette değişmesi neveleri vucuda getirir. Evsafı sabit bir surette değiştirmek için o evsafı değiştiren avamilin değişmemesi lâzımdır. Demek ki aynı avamil müessir oldukça bazı evsafın, sabit bir mahiyet alarak, malum ve muayyen bir ayniyetin malum ve muayyen bir nev'ini vücuda getirmesi lâzım geliyor. Fakat bu avamilin tesiri düçarı inkita olunca evsafa sabitliğini kaybeder; hangi avamili tâliyenin tesiri altında kaldığına nazaran o yolda geçici, gayrimüstekir ve müvakkat evsaf kazanır; ve artık muayyen bir nev'i temsil etmez; bu nevi gayri müstekir ve geçici vasıflara sadece evsaf «les qualités» dediğimiz halde değişmiyen avamilin tesirile husule gelen sabit

evsafada seciye -caractère diyoruz.

Ayniyetler üzerine müessir olarak onlarda evsaf ve secayayı mahsusa husule getiren avamili (Con Dövey) ile beraber sureti umumiyede şekli ve gayri şekli yahut bilvasıta ve bilavasıta olmak üzere iki büyük kısma ayırdıktan sonra bunları da bir çok müelliflerle beraber bir çok tali sınıflara tefrik edebiliriz. (Con Dövey) fertler üzerine müessir olan muhiti tabii, mevadi gıdaye, aile, muhiti içtimai, muhiti fikri gibi avamili gayri şekli, ve mektebide şekli avamil olarak alır ve bu her iki şekilde vukua gelen neticeyi hasılayada (terbiye) der. Zaten (terbiye), (çocukta veya umumiyetle insanda bazı itiyatlar husule getirmek) şuretinde tarif olunduğu gibi (seciye yaratmak) diyede tarif olunur.

Seciyeler şahsi ve nev'i «specifique» olmak üzere iki kısımdır. Şahsi seciye sabit ve devamlı avamili tesirile fertte husule gelen evsafı sabitenin heyeti umumiyesini teşkil eder; nev'i seciye ise şahsi seciye teşkil eden avamili sabitenin tenasül tarikile ahlâfada icrayı tesir ederek bu evsafı sabiteyi ayniyet nev'iyeye idhal edilebilmesinden husule gelir, ve husule gelen bu yeni ayniyete (soy-variété) tesmiye olunur. Halbuki bu (variété) kelimesinin bir manasında (tenevvu) dur. Görülüyor ki etimolojide de bizi teyit ediyor.

Gerek şahsi ve gerek nev'i seciye teşkil eden avamili sabitenin vatan tesmiye olunan mahdud bir kıt'ai arazide millet denilen mahdud bir miktar efrada müsavaten tatbikine ve bu suretle husule gelecek soyların bir vahdete teveccühüne demokrasi tesmiye olunur. Veyahut çok iddialı bir tarif yapmış olmamak için diyebilirizki: bu tatbik ve tevcih mesaisi demokrasinin muktezayatındandır. Çünkü ayniyeti nev'iyelerine terbiye ve veraset tarikile ve müessesatı içtimaiyenin tazyik ve ibramıyla muayyen ve müşterek evsafı sabite idhal edilemeyen fertler ne kadar çok zaman muayyen bir mıntakada ve müctemian yaşasalarda demokrat bir millet vucuda getiremezler. Demokrasinin klasik tarifi şudur: Halkın icrayı hakimiyet ettiği şekli hükümet. Bir handanın (monarchie) güzide bir sınıfın (aristocratie) beş on mütegalibin (oligarchie) icrayı hakimiyet etmesi için milleti teşkil eden efratta muayyen ve müşterek

evsafı sabite, hiçte terbiye ve veraset tarikile ayniyeti nev'iyeye idhaline çalışılacak evsaf olmayup alelade iptidailiğin evsafında olan kör bir itaattan, mutlak bir inkiyattan başka bir şey değildir. O halde demokrasiyi «beşeriyetten insaniyete yükselmek» diyede tarif edebiliriz. Her ikiside Fransızcada (humanité) ye tekabül eden bu kelimeleri müteradif addetmemelidir. Hasbelbeşeriye ve hasbelinsaniye demeğe mecbur olduğunuz zamanları düşününüz; ikisinin farkını derhal anlıyacaksınız.

Terbiye ve veraset tarikile ayniyeti nev'iyeye bazı muayyen ve müşterek evsaf sabitenin idhaline teşebbüsten evvel ve hey'eti içtimaiyeyi teşkil eden fertleri beşeriyetten insaniyete doğru yükseltmeğe çalışmaksızın icrayı hakimiyet etmesi için idarei hükümeti bu bizatihi müteşettit fertlere tevdi etmek (demokrasi) yi değil (anarchie) yi tevhit eder. Halbuki anarşi bir şekli hükümet değil bişekil bir hükümettir.

Her nevi hey'eti içtimaiyenin kendi kendisini idare edebilmesi için (içtimai garzeler- les instincts sociales) ve, efradı beşeriye arasında en adilâne tevzi, yani, en ziyade müsavi bir surette taksim edilmiş olduğu kabul olunan (hissi selim bon sens) in kâfi geleceği söylenebilir. Fakat biz bu kanaatta değiliz. Zekânın, aklın, ve ukulü sabıka demek olan ilmin müessir muavenetine mazhar olmıyan içtimai garzelerin bir demokrasi vucude getirmesi için asırların değil kurunun gelüp geçmesine intizar etmek lâzım geleceği gibi zekânın dev adımlarıyla yürüyerek harikalar yarattığı bir devirde onun yapacağını hissi selimden beklemek pek safdilâne bir hareket olurdu.

Ta ilk beşeriyettenberi insanların cemiyet halinde yaşadıkları ileri sürülerek ta o zamandanberi her nevi cemiyetin kendi kendisini idare etmekte olduğu iddia olunabilir. Bu itibarile içtimai garizelerin ve hissi selimin meselenin halline kifayet edeceği şüphesizdir. Fakat ilk cemiyetlerde hüküm süren rejimin ismi (demokrasi) değildir. Bu unvanın bugün haiz olduğu yüksek manayı iktisap ettiği halde bir tarzı idarenin ismi olması henüz çok yenidir. Hatta onun tamamiye teessüs ettiğine en ziyade demokrat olan milletler bile henüz kani değildirler. En eski cemiyetlere (Kast-caste) lar hakimdi. Sonra (Kılas-classes) hü-

kümrân olmaya başladı. Cemiyetleri (classe) esaretinden kurtarup ferde ferdi şahsiyetini veren (hürriyet) prensibi oldu. Hürriyetten demokrasiye geçmek için ferdi şahsiyetin içtimai şahsiyet tarafından mağlup edilmesi lâzım geldi. Bugün beşeriyetin demokrasi devrinde olduğu söylenebilir. Fakat demokrasinin haizi kemal olduğu asla iddia edilemez. Onun «haizi kemal olması» keyfiyeti beşeriyetin ebedi bir ideali olarak kalacaktır.

Görülüyor ki (kast) rejiminden (demokrasi) ye gelmek için beşeriyet lâakal beş bin sene eza ve ızdırap çekmiştir. Halbuki (kast) devri bir medeniyet devridir ve ona tekaddüm eden (nim medenî - barbar) ve (vahşi) denilen devrelerde vardır.

Yine görülüyor ki (kast) devrinden demokrasiye kadar beşeriyet tarafından takip edilen yola kemali emniyetle (hürriyet yolu) diyebiliriz. Çünkü bütün bu edvarın müşterek vasfı, cemiyetin otoritesile ferdi hürriyeti arasında vukua gelen ezeli mücadelede daima ferdi hürriyetin bir az daha kazanmış olmasından ibarettir. ve en nihayet bugünkü demokrasi devrinde ferdi hürriyetin, hürriyet kelimesinin tam ve hakiki manasının anlaşılmasile devrei kemalinde bulunuyoruz.

Muhterem efendiler, bilirsiniz ki hürriyet -liberté ulu orta bir ser azatlık, bir «indépendance» değildir. «inconditionné» bilâ kaydü şart hür olduğunu zanneden, hiç bir rabıta ile kendisini merbut ve mukayyet görmeyen bir adam hür değil en bedbaht en zavallı bir esirdir: Arzularının, gittikçe artan ihtiyaçlarının, hissiyatının, ve nihayet ihtirasatının esiri. Halbuki bir demokrasiyi teşkil eden fertler tamamen ve kelimenin hakiki manasile hür olan fertlerdir. Burada hiç bir fert olu orta başı boş değildir. Temasında bulunduğu ve hatta bulunmadığı diğer fertlerin yalnız hürriyetine değil, şerefine, menfaatına, izzetinde hürmetkârdır. Medenî fertler için olmadığı gibi medenî cemiyetler için de böyle bir serazatlık mukadder ve mültezem değildir. bugün müstakil olduğu söylenen medenî milletlerin de hiç birisi öyle zannedilebileceği gibi bilâkayt ve şart serbest, hiç bir rabıta ile gayri mukayyet addedilemez. Medeniyetin terakkisi nispetinde cemiyet içinde ferdi olduğu gibi beynelmileliyet içinde bir heyeti içtimaiyenin de istiklâli azalır. Re-

vabıtı beynelmileliye daha az medenî olduğu zamana nisbetle onu bin türlü kaytlarla daha ziyade bağlar

Demek oluyorki hürriyetini istihsal için cemiyetle beş bin sene mücadele eden ve nihayet onu eline alan fert, yine onu cemiyete terk ediyor. Fakat iki fark ile: 1 — Kendi rızasıyla 2 — Mütakabiliyet şartıyla. Ferdin bu fedakârlığı karşılıksızda değildir. Fert, evvelden ancak pek yakınında bulunanlar müstesna olmak üzere cemiyeti teşkil eden her fertten bir husumete bir hakarete maruz kaldığı halde şimdi herkesten hürmet; izzeti nefsine, haysiyetine, hatta menfaatına karşı bir hürmet görmektedir.

Kablettarihi zamanları, beşeriyetin iptidailik devrelerini bir tarafa bırakalım. Edvarı medeniyenin her hangi birisindeki fert ile bugünkü demokrat bir ferdi uzvi ve ruhi teşekkülleri arasında acaba bir fark yok mudur? Kimyanın, hıfzıssıhanın, tababetin, siporun, fevkalâde olan terekkiyatı ve verasetin her şeyi nakletmekteki kudreti düşünülecek olursa uzvi bir farkın mevcut olmamasına akıl ermez. Ruhi farka gelince ruhiyatın uzviyattan yani fiziolojiden nakabili infikâk olduğunu söylemek kâfidir. Ruhi dediğimiz hayatı maneviye tamamen cümlei asabiye ve bilhassa dimağa ve dimağın kaşrisincabesine merbut ve muallaktır. Hiç bir fiziolojik hadise yoktur ki müteakiben psikolojik bir hadise teşkil etmesin. Fakat derhatır etmelidir ki psikolojik bir hadisenin mutlaka meş'ur veya nim meş'ur olması şart değildir. Psikolojik bir hadise gayri meş'urda olsa psikolojik olmak vasfını kaybetmiş olmaz. Keza hiç bir psikolojik hadisede yoktur ki daha evvel fiziolojik hatta belkide şimik bir hadise olmuş olmasın. Diğer antropolojisinlerle beraber (broka) nın tetkikatına nazaren mesahai kühfiye Avusturalyalılar için vasatı olarak 1224 santimetre mik'abıdır. Kurunuvustanın Parislilerinde (onikinci asır) 1409; bugünkü parislilerde erkekler için 1558, kadınlar için 1337 vasatı bulunmuştur.

(Broka) kendi mesahalarının neticesini şöyle hülâsa ediyor.

1 — Muasır Parislilerin mesahai kühfiyesi onikinci asır Parislilerinden 35 santimetre mik'abı fazladır.

2 — Aynı devrin Parislileri arasında terbiye münevverler lehine 80 santimetre mik'abluk bir fark vazeder.

Bazı etibba, tekemmül etmiş rklarda inkişafı dimağı, ve binnetice baş büyüklüğü ile doğum müşkülâtını mütezayif «corrélatif» bir hadise olarak göstermişlerdir.

Bir taraftan Kurunuvusta ile kurunuahiredeki insanların, ve aynı devrin münevverleriyle gayri münevverlerinin kafaları arasındaki farklar, diğer taraftan elli senelik hayatı vasatimizde en az büyüyen uzvun kafa olduğu düşünülecek olursa edvarı sabıkai medeniyedeki insanlarla bu günkü insanların uzvi ve ruhi teşekkülleri arasında bir fark mevcut olup olmadığı hakkındaki suale ilmin vereceği cevap bulunmuş olur.

Şimdi bir azda (itiyat)tan ve dolayisile (hafızai uzviye)den bahsetmek lazım geliyor. Muhterem efendiler, uzvi veya ruhi her hangi bir fiil, ilk defa icrasından itibaren uzviyette o fiilin bilâhara icrası için bir suhulet temin eden bir iz bırakır. Riyo buna çok muvafık olarak (hafızai uzviye-memoire organique) diyor. Uzviyet aynı fiili her tekrar edişinde daha ziyade mazharı suhulet olur; müntehası otomatizmdir. [*] otomatik bir hale gelen her fiilin uzviyette bıraktığı iz okadar derinleşmiş bir haldedir ki bu uzviyetin her cüz'üne varis olan yeni mevlutta bu fiil için bir istidat vucuda gelir. Yeni mevlut bu istidat sayesinde o fiili kendisinde otomatize etmek için hiç bir zaman valideyni kadar tekrarlara muhtaç olmayacaktır. Bu istidadın bir şekli irsi alması için ikinci, üçüncü ve dördüncü nesillerde aynı itiyat üzerinde inat ve ısrar ile devam edilmiş olması lâzımdır. İşte verasetin muhafazakâr ve intikalci kanunu. İşte buna binaen dirki, bana, ensali atiyenin, dogacak çocuklarımızın terbiyesine nereden başlamak lazım geleceğine dair bir sual sorulacak olursa cevabım, kısaca şu olacaktır: kendimizdan Otamatize edilmiş olan bu fiilin her hangi bir

[*] Höfding diyor ki: «Bir inkilâbı takip eden aksülamel, hareketin ne kadar az derin olduğunu çok kerre gösterir. Şuur tarafından zahmetle iktisap edilen şey, ancak bişuurane icrayı tesir ettiği zaman, yahut, zebanzet tabiri veçhile ete ve kana karıştığı vakit hakikaten kök salmış olur. Zişuurane sai ve amel yolu açar; fakat halizi ehemmiyet olan şey bişuurane mekanizmayı işletmektir.» Höfding - Hüseyin Cahit - psikoloji cilt 1 sahife 474)

nesilde ademi mümaresesi bu istidadı kaybedebilirse de veraseti racia (hérédité en retour) veya ceddaniyet (atavisme) dediğimiz kudreti kâmine ile bir gün gene meydana çıkması daima ihtimal dahilindedir. Tıbkının meş'ur ve tamamiye mensi bir hadisenin bir şartı muvafık bulduğu zaman sahai şuura çıkması gibi.

Terbiyenin fertte itiyatlar husule getirmek demek olduğunu bir münasibetle evvelce arz etmiştim. İtiyadında hafızai uzviye vasitasile müteaddit tekrarlardan ibaret olduğunu şimdi söylemiş bulunuyorum. Fakat terbiyenin itiyat şeklinde vücuda getirdiği eserinin uzvi bir mahiyette ferdi seciyeğe girmiş olması görülüyor ki içtimai olan meseleyi halle kifayet etmiyor. Lâakal üç nesil aynı itiyadın husulünde yani mevcut olan istidadın ensaliatiyenin seciyesine ve ensicesine irsi bir mahiyette girmesi için ısrar edilmek lazım geliyor.

O halde biz nefsimize ait olan vazifemizi yapalım. Bunu yaparken ensaliatiyenin vazifesini de teshil etmiş olacağız. Yarım saatlık kıymetli vaktinizi izaa eden bu naçiz konferansımın hututu esasıyesi gizilmiş, ve ondan çıkması lazım gelen neticelerde kespi vuzuh etmiş bulunuyor.

Demokrasi, bütün diğer idealler gibi, çarçabuk ve bilâkültet kendisine vusule intizar olunmayacak bir idealdir. Cümhuriyetin bizi içinde bulduğu vüstailikten kurtularak demokrasiye doğru yol almak için ilk vasıtamız terbiyedir. ve terbiyede ısrarı mütemadi iledir ki onu seciyeği bir mahiyete sokabileceğiz. Hürriyetin hakiki manası anlaşılmıyan, efradı yekdiğerine karşı mütekahil hürmette bulunmıyan, terekkiyatı asriyeye vusul için bazı esbabı maniaya maruz bulunan hey'eti içtimaiyelerde bir demokrasi farzetmek mümkün değildir. Ohalde bu konferansımın bazı matalibi bulunması zaruri ise şöyle hülâsa edebilirim:

Evvelâ, kudreti hissiyemin müsait o'duğu kadar sevdiğim ve hürmet ettiğim münevver vatandaşlarımdan: Millet aşkını yegâne aşk yapıp müttemadiyen tenvir, irşat. Fakat bu tenvir ve irşadın sözden yazıdan, ziyade fiili numuneler ile olması meselennin en can alacak noktasıdır. Sonra kemmiyet itibarile zaten çok mahdud olan fertlerimize lâıyk oldukları kıymeti vererek onları müttemadiyen kurtarmak için vakfi nefsi..

hangi bir ferdin aczini, felâketini, mahrumiyetini kendi gâilemiz kendi felâketimiz yapmak. Bunun içinde hiç olmazsa bir az feragatkârlık. saniyen deruhte ettiği ve en çok müşkülâtı ihtiva eden mukaddematını halle muvafık olduğu vazifenin yüksekliğini takdir etmekte olduğu şüphesiz olan hükûmetten:

Bir hey'eti içtimaiyeyi vüstai rejimlerden alıp en asri bir rejime götürebilecek yegâne vasıtanın terbiye olabileceğini düşünerek her ne bahasına olursa olsun budçesinin, kudretinin bütün imkânile müesseselerinin bütün heyecan ve bütün himmet ve gayretile terbiyeye, terbiyei umumiyeye ehemmiyet vermek.

Ve nihayet salisen bütün vatandaşlarımdan:

Kendilerine rehberlik eden munevver zümreye itimat, kendilerini saadete isal etmeği kendisine bir hikmeti vucut addeden hükûmete derin, samimi ve içten gelen bir inkiyat.

Bir ay Rus çocuklariyle beraber:

Leningrad Pedagoji Sergisi

— 3 —

Ahmet Hikmet

Politeknik salonu:

Bu büyük salonda Rus mekteplerini sanayileştirme gayreti bütün vüs'at ile görülmektedir. Rusya da ilk mektepler iş mektebi haline getirilmekle çocuğun daha küçükten müstahsil insan olması temin edilmek istenmiştir. Politeknik salonunda mevcut çocuk istihsalâtı tamamilen hayatî kıymeti haiz eşyadan ibarettir. Burada sanayi ve ziraatın her nevi tekniğine yer verilmiştir.

Salon çocuklar tarafından yapılmış zarif ve basit kuş yuvalarıyla başlıyor. Bunlar dört beş tahta ile yapılmış zarif küçük köşklere. Her çocuğu bir kuş yuvasına sahip kılmaktan maksat hem insanî şefkat uyandırmak, hemde kuşların mahsulâta muzur böcekleri yimelerini temin suretile memleket ziraatına müfit olmaktır. Bir kuşun günde (300) muzur böcek yediği tespit edilmiştir. Rus köylerinde ve mekteplerinde bu kuş yuvalarına mebzulen tesadüf edilmektedir.

İlk bahar işlerine ait bütün faaliyetler elişlerle canlandırılmıştır. Burada evler ve evlere bağlı bütün eşyanın elişlerle küçük nümuneleri vucuda getirilmiştir. Yün, kenevir gibi ham maddelerin mamul kıymet haline gelinceye kadar geçirdikleri safhaların güzlerce kolleksiyonları yapılmıştır. Aynı bir kısımda kömür ile envainna dair bir çok çocuk kolleksiyonları vardır. Kömürün muhtelif surette istihsalâtı, inşaat malzemesi, bütün teferruatına kadar küçük demir tahta nümunelerle canlandırılmıştır. Neft istihsalâtına, deri sanayiine, fil diş imalâtına dair bir çok mektep kolleksiyonları vardır. Av hayvanları, pamuk ziraatı, pamuk kolleksiyonları marangoz demirci aletlerinin elişleri ile yapılmış küçük nümuneleri

politeknik salonunun büyük bir kısmını işgal etmektedir.

Teshin vasıtaları kolleksiyonu, mutbak eşyasının en iptidaisinden en mükemmellne kadar küçük numuneleri asılları kadar mükemmeldir. Bir iş mektebinin elişl atölyeleri nasıl olmalıdır? Bunu bir metre murabbai eb'adında yapılmış küçük bir odada bütün teferruatla görebilirsiniz. Her mektep talebesi kendi oyuncaklarını bizzat yapmıştır. Bu meyanda futbol topları, voleybol, basketbol vesaiti, muhtelif yaştaki çocuklara mahsus oyuncaklar, Montessori, Frobel, Dekroll oyun vasıtaları, domlno, şatranç kolleksiyonları vardır. Diğer bir kısımda çocukların kimyahaneleri için atölyelerinde yaptıkları eşya görülmektedir. Fıtıl, ip, ot ile örülmüş ayak kabı kolleksiyonları mühim bir yekûn tutmaktadır. Beş senelik programın merkez skketini teşkil eden elektrik enerjisi istihsalâtı işleri arazi üzerindeki bütün eşkalile canlandırılmıştır. Büyük san'athanelerin torna tezgâhları küçük mikyasta yapılmıştır. Büyük maden ocaklarının bütün teferruatını gösteren bir çok mücessem makatalar vardır. Bunu maden kömürü nakliyatını tahtelarz yolları ile, vinç vagon tertibatı ile birlikte gösteren mücessem makatalar takip etmektedir. Elektromotor ile işleyen, vinçler, torna tezgâhları, tulumbarlar, dikiş, fotin, elbise, kumaş, un, yağ, traktör makina ve fabrikaları nümuneleri ayrı bir kısımda işlerken görülmektedir.

Mektep ziraat işleri salonu:

Bu salonda görülen mektep faaliyetlerini de sırasıyla kayıtlıyorum:

Rusya nebat, ve çiçekleri kolleksiyonları, iş mektepleri bağçelerinde yetiştirilen yaş meyveler, muhtelif şerait içinde yetiştirilmiş çilek, frenk üzümü, vışne, kirez numuneleri, hangi muayyen şerait, ne nevi meyve yetiştiriyor. Mukayeseli tablolar; Rusyada büyük patates zeriyatı ve neticeleri - Binlerce müşahede defterlerinde çocukların zirai hareketleri takip ettikleri görülmüyor.

Müşahede defterlerinde bilhassa talebenin eski ve yeni ziraat usullerini resimle canlandırdıkları görülmüyor. İş mektebinde Rus çocukları eski yeni her iki türlü ziraat usulünü

blzzat tatbik ederek neticeleri doğrudan doğruya öğrenmektedir. Müşahede defterlerinin büyük bir kısmını (kolhoz) yani kollektivize, edilmiş ziraat arazisi ile (Sovhoz) yani hükümetleştirilmiş toprak faaliyetleri işgal etmektedir. Rusya arazisinin %47 sini kollektivize edebilmiştir. Toprağın mütebakiisi henüz hükümet çiftlikleri ile, eşhas elindedir. Çocukların müşahede defterlerinde toprağın bu tarzda işlenilmesinden mütevellit netayiç rakam, grafik ve şemalarla izah edilmiştir.

Bir talebe defterinde ayrı ayrı şu resimlere tesadüf edilmektedir: Bir kolhozun medhalli, umumî manzarası, mahsulâta muzur hayvanlar, sebzelerin tarhılup satılması alelumum sebzelerin bilhassa Rusların en mühim gıdası olan lahna ve patatesin muhafazası, renkli kağıtlarla kesme, yapıştırma muhtelif sebzeler, muhtelif ziraat makineleri, serler, her evin malik olabileceği ufak sebzelikler, mektebin zirai, silhi zihniyeti nasıl olmalı? Bu sorunun bütün cevapları tek bir tabloda resimle izah edilmiştir. İş mekteplerinde zirai mesaliyi gösteren yüzlerce fotoğraflar -yer altındaki yuvalarına öldürücü mayıllar ve gazlar sıkarak suretile çocukların ziraata muzur hayvanlarla mücadelesi-muzur hayvanlar zirai mahsullerini nasıl imha ederler? Matbu tablolarda bu mevzu rabitali resimlerle izah edilmiştir.

İş mekteplerinde kuşları çoğaltma ve kuşlara yardım faaliyetleri -kuş yuvası etrafında muhtelif mevsim faaliyetleri-ağaç üstünde kuş yuvalarını tetkik eden iş mektebi çocukları -ziraat mahsullerini kurtlardan böceklerden koruyan kuşların büyük düşmanı kedi- kuş bayramı, yüzlerce çocuk ellerinde kuş yuvaları, duvarlarda kuşları vıkayeye ait propağanda cümleleri:

(Kuş yuvalarını muhafaza edelim), (kedi ile baykuş kuşların düşmanıdır.), (Her çocuk bir kuş yuvası kuracaktır.), (Bir kuş günde 300 muzur haşere yer) -iş mekteplerinde büyük bağçe mesalsine ait yüzlerce fotoğraflar -iş mektepleri eklin hasat işlerine nasıl iştirâk eder, müşahede defterlerinde sulu boya ile gurupla vucuda getirilmiş faaliyet resimleri-zirai edebiyatına ait büyük bir neşriyat ve kütüphane kısmı - iş mekteplerinde yetiştirilen meyve, tavuk, hindi, ördek, civ civ

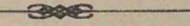
tavuşanlar, civ civ makinaları, iş mekteplerinde mikroskopla nebat muayenesi ve neticeleri - yaz mevsiminde iş mekteplerinde muhtelif zirai tecrübeler: Eyi ve fena şerait içinde yetiştirilmiş buğdaylar, pançar, havuç ve lâhnalar.

Leningrattaki 189 numarolu iş mektebinin zirai mesaisini ihtiva eden büyük bir album. -Bu mektepte elişlerinde yapılmış küçük ziraat aletleri - Resim ile nebat kolleksiyonları. Binlerle kibrit kutularında çocuklar tarafından toplanmış Hububat kolleksiyonları- İnek, kuzu .. gibi hayvanlardan ne istih al edilebilirse muhtelif levhalarda toplanmıştır. Sırasile bu numuneler şunlardır: Süt, kaymak, yoğurt, yağ, peynir, deri, kemik, tutkal, yün- iş mekteplerinde eliş atelyelerinde yapılmış sıhhi tavuk kümesleri.

Ceneral Nubileyi buzlar arasından kurtaran (Krasin) vapurunu Rus çocukları beş metre uzunluğunda bütün teferuatle eliş atölyelerinde imal etmişler, (Krasin) vapurunun ifa ettiği milli ve insanî hizmete alâkadar edilmeyen bir tek Rus mektebi görmedik.

Usülde esaslar

Usülde esaslar (Foundations of method), Kolombia darülfünunu terbiye fakültesinde felsefe hocalığı etmekte bulunan ve John Dewey nin en hakiki müteakibi sayılan Dr. Kilpatrick in muhavere şeklinde telif ettiği pek kıymetli bir eserdir. Eserin gayesi muayyen bir usulün sureti ceryan ve teferruatını izah etmek olmayup, umumî bir surette kurulacak olan usulün esaslarını münakaşa etmektir. Münakaşanın mahiyetini başlıca iki anasır teşkil eder.

(1) Muharrîk bir hadise karşısında Reactionda bulunan fert, hanki yaşta olursa olsun- mürekkep olduğundan- mukabelelerini muhtelif surette yapacağından bütün bu mukabeleleri terbiyenin nazarı dikkata alması lâzımdır.

(2) Ferdin fikri tevazününde veya tabiatı saniyesinde, ne haşin mukabelelerde bulunacağını tayin eden en mühim kısmı nazarı itibare almak ve bunların ferdin seciyesinde itiyat olarak tespit edilmesi lâzım olanları bulmak.

Bu sebepten usul, çocuk her hanki bir şeyi meselâ imlâyı veya «sükûtî kiraetü» en eyi bir surette nasıl öğrenir? Sualinden daha fazla bir ehemmiyet kespeder. Bu gibi sualler çok eyi ve münasiptir Fakat yalnız bunlarla iktifa edilemez. Usulün gayesi daha yüksek olmalıdır. Usulün geniş görüşle manası: gerek ebeveynin ve gerek muallimin yaşayan çocuğun en eyi dahili menbalarını keşfedebilmesi. ve çocuğun tecrübelerinde kılâguzluk yapması ve bu suretle ilmin umum bilgi neticelerinin, tabiatı saniyelerin, itiyatların marifetlerin en eyi bir surette tecelli ve tahakkuk etmesidir. Bu bilgi neticeleri arasında şimdiye kadar ihmal edilen tabiatı saniyelere ve itiyatlarada fazla ehemmiyet verilmiştir.

Kitabın hülâsası: Birinci kısım

Talebe «içeriye henüz girdim. Münakaşa etmekte olduğunuz

usûl hakkındaki iki problemi bilmiyorum. Eğer diğer efendilerce bir beis yoksa lütfen söylediklerinizin bir hülâsasını tekrar edermisiniz? Münakaşanıza iştirak etmek istiyorum.»

Muallim «memnuniyetle. bulduğumuz ilk netice şu idi: Öğretilecek mevad bulmak için nasıl müfredat programını tetkik etmek mecburiyetinde isek bunların nasıl öğretileceği hakkındada usulü mütalea etmemiz lâzımdır. Usûl bahsile daha ziyade alâkadar olduğumuz zaman usûlde başlıca iki meselenin mevcut olduğunu gördük. Birincisi uzun zamandır tanınmış olan cihettir ki.. her hangi bir şey meselâ imlâyı en iyi bir surette öğrenmenin ve dolayısıyla öğretmen yollarıdır. İkincisi pek az ehemmiyet gören cihettir ki.. oda öğrenmekte olan çocuğa yapılacak muameledir. Çocuk istekli veya isteksiz her şeyi birer birer değil fakat bir çok şeyi aynı zamanda öğrenir. Onun için biz muallimler çocuğun öğrendiği şeylerde tevhid amelîyesi yapabilmesi için büyük bir mes'uliyet altına gireriz. Bu meselelerin birincisine usulde dar görüş dedik. İkincisine de usulde geniş görüş, tesmiye ettik.»

Talebe «Ne demek istediğinizi anlamaya başladım. Fakat niçin dar, ve geniş kelimelerini kullanıyorsunuz? Birini takdir diğerini tayip mi ediyorsunuz?»

Muallim «hiç bir suretle. Birinin dar oluşu muayyen bir zamanda yalnız bir şeyle meşgul olmasındandır. Diğerinin geniş olmasında aynı zaman zarfında bir çok şeylerin öğrenilmekte olduğunu hesap ve kabul etmesindendir. Dar görüşü alçaltmak istemiyoruz. Bazılarımızın düşündüğü gibi birinci meseleye cevap veren yani öğrenmenin ruhiyatı «olan kısım ruhiyatın bizi şimdiye kadar tenvir ettiği en mühim kısımdır.

Talebe «Usulün geniş telekkisi hakkında bir az daha izahat verirmisiniz? ne demek istediğinizi tamamen anlamıyorum. Bu fikir okadar yeni ki.. Mevzuu birden etraflice kavrayamadım.»

Muallim «pek alâ, diğerleri için beni tekrar dinlemek bir külfet olmazsa bu işi memnuniyetle yaparım. Bize görüldüğü veçhile bir çocuk hali terbiyede iken kendisinin meşgul olması tasavvur edilen muayyen bir şeyi meselâ yalnız gramer dersini öğrenmeyüp başka bir çok şeyleride iyi veya

fena bir surette aynı zamanda hep birden öğrenmektedir. Bunlardan bazıları meselâ: Çocuk nasıl mütalaa edecek? dikkatli mi, dikkatsiz mi? gramer dersi hakkındaki telekkisi nedir? Bu derse çocuk hoş bir nazarla mı bakıyor, yoksa kem bir nazarla mı bakıyor? Kendisini kabiliyetlimi görüyor. Yoksa kabiliyetsiz mi? Gramer dersi gibi bir mevzuda çalışmayı faidelimi yoksa faidesiz mi buluyor? Fikir edinmek için uğraşılıyor mu ve bu fikirleri münakaşalara raptetmek suretile mi topluyor. Hükûmet ve diğer idareler hakkındaki fikri nedir? Bunlar kendi menfaatına mı aleyhine mi, yoksa tamamen muarız birer mütehakkim kuvvet mi, veyahut adil ve kendi menfaatlarına hadimmi?

Bunları saymakla listeyi itmam etmiş olmayız Fakat muhtelif şeylerin aynı zaman zarfında nasıl öğrenileceği hakkında bir fikir ediniriz. Öğrenilen müterafik mevaddın bazılarının ne kadar mühim olduğunu göreceksiniz ve teslim edeceksiniz ki.. Onların iyi öğrenilmesinde muallimin çocuklara gösterdiği muamelemin büyük tesiri olmuştur.

Bu münasebetle size bir iki sual sorayım. Farzedinizki bir futbol timine antrönerlik ediyorsunuz. Eevvelâ oyunun Tekniğine mükemmelen vakıfsınız. Saniyen oyun vasıtasile seciye aşılamasında pek iyi biliyorsunuz. Bu iki şeyi ayrı rayı mı öğretirsiniz. Yoksa ikisini de birlikte mi öğretirsiniz. veya hususî yazifeler taaddut edince ne yaparsınız?»

Talebe «o zaman bunların hepsini birden nasıl idare edeceğimi düşünürüm. Doğrusu bu işi nasıl başarabileceğimi katiyetle bilmiyorum. Fakat bazı şeyleri tahfif ve bazıları da teşdit ederek mutlaka bir itilâf zemini bulmak lâzım geldiğini zannediyorum.»

Muallim «o vakit bu problem diğer problemden yani mevadı birbirinden ayırabilmek ve kabil olduğu takdirde her birini ayrı ayrı öğretmek probleminden başka bir mahiyet

kespeder.»

Talebe «cidden öyle, evet şimdi anlamağa başladım.»

Muallim: anladığınıza memnunum.

Talebe: daha var mı?..

Muallim: evet, farzediniz ki «hep bir arada bir anda muhtelif şeyler öğrenen bir çok çocuklara tesadüf ettiniz fakat bu muhtelif faaliyetlerin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Onları keşfiğin ne yaparsınız!

Talebe: İlk işim onların yaptıkları muhtelif işleri birer birer tetkik olur zannedirim.»

Muallim: onları bulduktan sonra ki işin bütün faaliyetin nasıl idare edildiğini ve en iyi neticenin nasıl elde edildiğini sormak olmaz mı?

Talebe «evet»

Muallim «ve bu iki meselede her şeyi ayrı ayrı öğretmek meselesinden tamamen ayrı bir meseledir değil mi?»

Talebe «evet, öyle.»

Muallim «Velhasıl her sınıfın zarurî olarak bir çok şeyleri bir anda hep birden öğrendikleri doğru değildir?»

Talebe «evet onu kabul ediyorum. Onu kâfi derecede evcelde münakaşa ettik.»

Muallim «biz mevadî birbirinden ayırmış olsak dahi ki.. bu imkân haricindedir, muayyen zamanda yalnız bir şey öğrenmeyiz.»

Talebe «evet oda doğrudur.

Muallim «Ohalde ben ne zaman bir sınıfla karşılaşsam.

Muallim olmak hasebile daima şu iki noktayı hatırdı tutmalıyım. (a) Çocuklar hangi şeyleri hep birden aynı zaman zarfında öğreniyorlar. (b) Vaziyeti nasıl idere etmeliyim ki..

bu kül halinde en iyi bir surette tezahür etsin.»

Talebe «bu çıkılır yol değil»

Muallim «bunlar hep birlikte, mevadın her birini ayrı ayrı öğretmek meselesinden -mucize kabilinden bu mümkün olsa dahi- tamamen başka bir şekil arzeder.»

Talebe «evet şimdi iki meseleyide görüyorum. Birisi bir çok mevadî görmek ve onları intibak ettirmektir. Diğerisi ise bunları tefrik mümkün olduğu zaman her birini ayrı ayrı idare etmektir.»

Muallim «aynı zaman zarfında kaç şey öğrenilmektedir? Bunların kemiyeti az mıdır, çok mudur?»

Talebe «belki bunu tahdit edemez. Fakat en mühimlerinin nadiren onikiyi aşacağını zannediyorum. Siz ne dersiniz?»

Muallim «bu fikrinizde müsterekim.»

Talebe «ve geniş problem daha ziyade ahlâkî yahut felsefidir.»

Muallim «evet, ben öyle zannediyorum. Hayata atıldığı-mızda bir çok ihtiyaçlarla karşılaşsaksak ve bunlar bazı cihetlerden yekdiğerine mania teşkil ederlerse, ve bunlardan bazı-larını yekdiğerine inkiyat ettirmek mecburiyetinde kalırsak işte ozaman ahlâkî ve felsefî bir problem önündeyiz demektir. Görüyorsunuz ki bu kıymetlerde muhalefet meselesidir ve daima felsefidir.

Talebe «ve her öğrenme hadisesinde usul mutlaka geniş manasile caridir.»

Muallim «Evet bunu böyle bilmeliyiz. Bu bir vazife şinaslıktır. İcrai tesir ettiğimiz işlerde bütün netaaıçten vicdani bir mesuliyet hissetmeliyiz.»

Talebe «Bununla beraber her öğrenme hadisesi bize dar usulun»de bir veya bir kaç müsmir problemini göstermeli.»

Muallim «çok doğru, müteyekkiz muallim bunları daima

görecek.»

Talebe «o halde eğer doğru anladıysam eyice tetkik edilen usul meselesi bütün müfredatta talimin en iyi bir surette icrasını bize göstermek için evvelâ ruhiyata istinat eder.»

Muallim «evet fakat tam manasile usul her zaman ve daima an vahitte öğrenilen bu muhtelif mevât ile ne gibi bir seciyenin meydana çıkmakta olduğunu ve böyle bir seciyenin ilâsında hepimizin ne surette çalışmakta olduğumuzu sorguya teşvik eder.»

Talebe «Şu halde eğer muallimlikteki vazifemizi tam ve sahih bir şekilde icra etmemiz lâzımsa usulün bu iki cihetinde ciddi bir surette tetkik etmemiz lâzımdır.»

Muallim «bundan sonra tetkik edeceğimiz bahs ruhiyata ait olacaktır.»

Erkek Muallim Mektebi Ruhiyat
ve terbiye muallimi

Ali Kemal

Prağmatizm nedir?

III

Prağmatizme nazaren her nazariye bir taharri ıttıdır. Alemi yeniden inşaaya müsait bir alettir. O kendi işine yara-yan aletleri istimal etmekle kalmaz. Gayri kabil istifade gibi görünen aletlere mülâyemet ve elestikiyet bahşederek onları da kendi maksadının yoluna vazeder; onlara harekiyet temin eder. Yani bütün kadim felsefi temayüllerle tevafuk halindedir bu sebeple kendi muhtevasında yeni bir şey olmadığına işaret etmiştik. Prağmatizm meselâ cüz'î vak'aların halli itibarile nominalizm ile, bazı ameli meseleler cihetinden ütilitarizm ile, mefhumlar karşısında aldığı muarız vaziyet cihetinden pozitivizm ile tevafuk halinde bulunur. Kezalik anti entellektualizm ile de sıkı sıkıya alâkadardır. Prağmatizm rasyonalizm ve onun iddialarına bütün kuvvetlerini tahrik ederek mücadele açmıştır. Fakat bu işe girişmek içinde evvelce tayin edilmiş hiç bir sureti halle mevki vermiş değildir. Onun nasları yoktur.

Genç İtalyan prağmatistlerinden (papini) nin dediği gibi prağmatizm bütün felsefi nazariyeler arasında bir otelin koridoru vaziyetindedir. Bu koridor üzerinde müteaddit odalar sıralanmışlardır. Bunlardan birinde bir adamın ateizm- lâihlik- mezhebini tedvin ile meşgul olduğu görülür. Diğer birinde de bir başka adamın dizleri üstüne çökmüş, imanını takviye için dua etmekle iştigal ettiği görülecektir. Bir üçüncü odada bir kimyaker, sıra ile diğerlerinde de ilmi ve felsefi bir çok meselelerin halli ve nazariyelerin tesisi ile uğraşan bir çok insanlar bulunmaktadır. Meselâ birinde idealizm felsefesi yapılırken, diğer odada metafiziğin imkânsızlığı hakkındaki delâil hazırlanmaktadır.

Bütün bu insanlar bu koridorla alâkadarlardır. Herkes

bu odalara koridordan bir şey alarak girer ve odalardan bir şey alarak koridora çıkar.

Her türlü cüzi sureti haller haricinde olmak ve yine bir sureti hal temin etmek üzere yeni bir istikamet, yeni bir vaziyet bulmak. İşte pragmatik usul.. Bu usul nazarlarımızı mabadi, mekulât, zaruret, netayic ve vakıat gibi tefekkür ve tecrübenin bütün sahası üzerine davet eder.

Bu usulun tarzı tatbiki hakkında bir misal olmak üzere zamanımızda büyük bir gayretle inkişafına çalışılan felsefi bir bahis üzerinde beyanı mütalea edebiliriz. Bu da istikrai mantıktır. Felsefi ilmiye meseleleri istikrai mantık namı altında vasi bir tetkik ve tefekküre zemin oldu. Bu günkü müspet ilimlerin tesisleri tarihi hatırlanırsa niyotunun, koopernik ve buna mümasıl diğer alimlerin hakikatı bulmak için yeni bir ruh getirdikleri görülür. Kanunu tabii fikri bugünkü ilimlerde mühim bir mevki işgal ediyor. Malûm hadiselerle

istinaden gayri malûm hadiselerle tekarrup imkânı istikrai mantık ile az çok mümkün bir hale girmiş bulunuyor. Bütün alimlerin müşterek faaliyetile bir çok hakikatlar ortaya konmakla beraber bu hakalık karşısında pragmatizmin vaziyetini tayin etmek lâzımdır. Binaenaleyh hakikat tabirinden ne anladığımızı bir mesele olarak vazedebiliriz. Muhtelif ilim nazarıyeleri ve felsefi mesleklerin hakikat hakkındaki telekkillerile pragmatizmin bu husustaki vaziyetini tespiti teşebbüs edeceğiz

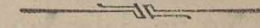
- Daha var -

R. S.

Eski Yunan edebiyatından :

Sihirbaz

Benim zekum ağacı dalları nerede?

Elis getir bana onları.

Bana çok ızdırap veren aşıkımı kendime bağlamak istiyorum. Oniki gündenberi bu sefil gelmiyor, diri veya ölü olduğumu da bilmiyor. Zalim ovakıttanberi kapumuzu vurmamış bulunuyor.

Onun her hisse açık olan kalbi Eros'un cazibesine mi tutuldu.

Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.»

Yarın jimnaza Timayet'in yanına gideceğim. Onu göreceğim ve yanıma gelmediği için darılacağım. Fakat evvelâ cazibemle onu kendime bağlayacağım.

Sakin ilah! muvaffak olmak için bana yardım et.

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.»

Onu ateş yaksın. Zalim ruhu uçsun. O benim azaplı bir zevkim oldu. Ruhum ona şu sözleri söyleyor: Kemiklerin parçalansın.

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.

Delfi beni tazip ediyor. Bende çitirdi ile yanan şu zekkum dallarını yakıyorum. Bu ağacın kökü kalmış. Delfinin etide böyle yansın ve mahvolduğunu hissetsin.

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.»

Elimdeki balmumu erisin: Delfinin aşkıda -başkasını seviyorsa- bunun gibi mahvolsun.

Afrodite'nin kuvvetile bu taş nasıl dönüyorsa aşıkımda evi-

min önünde öyle dolaşsın.

«Baykuş benim olan bu adamı evime gönder.

Şimdi sesim tükeniyor, sen ne kadar zalim kalplisin. Şehirde köpekler avlıyor, alaylar geçiyor, ben yalnızım seni düşünüyorum.

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.

Üç defa şarap içtim ve üç defa bağırdım.

Yatağı yabancılara açılan bir kadın veya erkek bunu unutabilir mi? Bunu yalnız diya adasındaki thesé unuttu.

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.

Delfinin eteğinden düşen bu parçayı ateşe atıyorum. Heyhat, Heyhat varlığıma bir sülük gibi yapışarak siyah kanımı emen bu kuvvet ne?

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.»

Bir kertenkele yakalayacak bundan yemek yapacak ona yidireceğim. Aşk şarabında onun kapusuna süreceğim.

«Baykuş bana ait olan bu adamı evime gönder.»

Yalnızım, aşkıma nasıl ağlayayım. ve buna nereden başlayayım. Bu belâyı başıma musallat eden kimdir? Kızlar başlarında çiçekler olduğu halde mabede gidiyorlar! Mabede sevkedilen kurbanlar başında birde arslan görüyorum.

Aziz Selene aşkımın nereden geldiğini bana anlat kapumun önünde oturan süt anne mabede giden alayı görmekliğimi rica etti. Arkamda yünden bir elbise ile onu takip ettim. Yolun ortasında ilerlerken onlara rastgeldim. Bunlar delikanlılardı. Sakalları lâyemut çiçekler gibi yuvarlaktı. Açık göğüsleri yıldızdan daha parlaktı.

«Aziz Allah aşkımın nereden geldiğini bana anlat.»

Onu gördüğüm zaman mecnun gibi oldum. Güzel rengim uçtu. Yüzüne bakamadım. Eve nasıl geldiğini de bilmiyorum. Kemirici bir hastalık varlığı mı sarstı: Altı gün altı gece yatağımda kaldım.

Aziz Selena aşkımın nereden geldiğini bana anlat.»

-Mabadı var-